

№ 07 (744)
Люты 2019 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ Ініцыятыва: фонд «Шчорсы і Храптовічы» – вынікі мінулага года – стар. 2
- ☞ Малая радзіма: гісторыя дуба Мінтуса – стар. 4
- ☞ Царкоўнае краязнаўства: незламаны протаіерэй а. Ілья – стар. 6

21 лютага ў свеце адзначаюць Дзень роднай мовы

Шануюць спадчыну ў Лаўстыцкай сельскай бібліятэцы Акцябрскага раёна

Краязнаўчыя будні бібліятэк Акцябршчыны

Надышоў час, калі трэба не толькі ўспамінаць пра свае карані, але і аддаць даніну павагі краю, дзе нарадзіўся і вырас. Нездарма мінулы і сёлетні гады праходзяць пад знакам малой радзімы. Сваю нішу ў справе захавання і адраджэння цікавасці да гісторыка-культурнай спадчыны роднага краю займаюць і бібліятэкі.

У бібліятэчнай сістэме Акцябрскага раёна дзейнічаў краязнаўчы праект «Васільковая спадчына продкаў», у рамках якога ладзіліся спазнавальныя мерапрыемствы: сустрэчы з носьбітамі традыцыйнай культуры, майстар-класы, краязнаўчыя ўрокі, літаратурныя чытанні, конкурсы і віктарыны. Захаванню народных традыцыяў, звычай

і абрадаў спрыяла правядзенне святаў народнага календара, урокаў традыцыйнай культуры, праваслаўных святаў у бібліятэцы. Многія бібліятэкі працавалі летась па сваіх краязнаўчых праектах і праграмах: «Вяртанне да вытокаў» (Забалацкая СБ), «Край мой родны, беларускі» (Краснаслабодская СБ), «Бацькоўскі край – расветаўская зямля» (Расве-

таўская СБ), «Мілы сэрцу край» (Лаўстыцкая СБ), «Ад Каляд да Каляд» (раённая бібліятэка) ды інш.

У бібліятэчнай сістэме ладзіўся цыкл краязнаўчых кніжных выставак-экспазіцыяў «Зямля бацькоў – зямля святая», на якіх размяшчаліся звесткі пра гісторыю, этнаграфію і культуру

краю ды людзей, якія зрабілі ўнёсак у развіццё раёна, была прадстаўленая літаратурная спадчына. Падрыхтаваныя і некіжныя крыніцы па краязнаўстве: тэматычныя папкі, дасье, творчыя працы, якія маюць практычнае прымяненне.

Сярод бібліятэк быў праведзены фотамарафон «Сцежкамі малой радзімы», пасля якога ў раённай бібліятэцы аформілі краязнаўчую фотавыстаўку цікавых мясцінаў і падзеяў Акцябршчыны.

На базе Забалацкай сельскай бібліятэкі амаль дваццаць гадоў дзейнічае Музей

сельскай жанчыны. Этнаграфічны пакой запрашае пазнаёміцца з прыладамі працы, хатнім побытам, вырабамі дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва, сялянскім адзеннем – з усім, чым было занятае жыццё вясковай працаўніцы. У асобнай экспазіцыі – стэнды «Галерэя жаночых партрэтаў» і «Свет захапленняў». У музеі праходзяць краязнаўчыя мерапрыемствы, ладзяцца бібліятэчныя творчыя лабараторыі, семінары, экскурсіі.

(Заканчэнне на стар. 3)

Музей сельскай жанчыны (Забалацкая сельская бібліятэка)

Сябры! Падпісацца на газету можна з любога месяца. Будзьма разам!

Краязнаўчая газета Пра мінулае Сёння Дзеля будучыні

Падпісныя індэксы: індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Справаздача Мясцовага культурна-асветніцкага фонду «Шчорсы і Храптовічы» аб праведзенай рабоце за 2018 г.

У Фондзе «Шчорсы і Храптовічы» падвялі вынікі 2018 года. Мінуты год быў няпросты і насычаны падзеямі, аднак прынёс нам дастаткова дасягненняў і маленькіх перамог, якімі мы ганарымся. Былі сюрпрызы, новыя адкрыцці, знаёмствы і магчымасці. Ды і мы пастаянна вучымся і ўдасканальваемся, робячы нейкія рэчы або набываючы новыя навыкі і інтарэсы. Падвядзенне вынікаў – зручны момант, каб успомніць усіх памагатых, без якіх гэты год было б праціць значна цяжэй, без дапамогі якіх нашых перамог магло быць менш. Дзякую ўсім, хто быў і, спадзяемся, будзе і далей з намі!

- Нашы дасягненні:**
- адбылося падпісанне трохбаковага «Пагаднення аб супрацоўніцтве і ўзаемадзейні» Фондам «Шчорсы і Храптовічы» з Навагрудскім выканкамам і Шчорсаўскім сельсаветам;
 - першасныя даследаванні парку сядзібы Храптовічаў Інстытутам эксперыментальнай батанікі імя В. Ф. Купрэвіча НАН Беларусі і атрымманне пісьмовага заключэння, дзякуючы актыўнаму ўдзелу Навагрудскага выканкама;
 - круглы стол па распрацоўцы канцэпцыі стратэгічнага планавання рэвіталізацыі сядзібы Храптовічаў з прадстаўнікамі мясцовай улады і экспертамі па сельскіх тэрыторыях і біяразнастайнасці паркавай зоны;
 - распрацаваная і падпісаная «Канцэпцыя стратэгічнага планавання работ па рэвіталізацыі сядзібы Храптовічаў»;
 - распрацаваныя зоны аховы на тэрыторыі сядзібы і пададзеныя на ўзагодненне ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь (сумесна з Навукова-праектным цэнтрам «РЕСТАБИЛИС»);
 - працягваюцца даследчыя працы: пошук інфармацыі ў архівах, яе сістэматызацыя, залічбоўка гістарычных дакументаў, гутаркі са старажыламі і запіс атрыманых звестак;
 - праведзеныя валанцёрскія летнікі па ўборцы паркавай тэрыторыі сядзібы і гаспадарчага двара Мураванка (3 змены з сярэдзіны ліпеня да канца жніўня па 2 тыдні па 18 чалавек);
 - арганізаваны і праведзеныя 4 дыскусійныя сустрэчы актыўных шчорсаўцаў, дзе было прынятае рашэнне павялічыць колькасць забавульна-культурных мерапрыемстваў, арганізаваных з дапамогаю Фонду;
 - арганізаваны суботнік з удзелам мясцовага насельніцтва па падрыхтоўцы пляцоўкі пад зону адпачынку з наступнай устаноўкай альтанкі, абсталяваннем дзіцячай гульнявой зоны і біятуалетам (заканчэнне работ запланаванае на вясну 2019 г.);
 - праведзеныя заняткі для грамадскіх арганізацыяў з Андрэем Эзерыным на тэму камунікацыяў і піяр-стратэгіі;
 - дапамаглі мясцовай адміністрацыі арганізаваць і правесці «Масленіцу» ў Шчорсах і арганізавалі 3 канцэрты ў летні перыяд для мясцовага насельніцтва;
 - арганізаваны летні кінатэатр пад адкрытым небам (ліпень-жнівень 2018 г.) у сядзібе Храптовічаў;
 - 30 снежня 2018 г. праведзенае свята «Навагодні карагод» для дзяцей і іх бацькоў у доме культуры Шчорсаў.

Танна БУДА,
дырэктар Фонду «Шчорсы і Храптовічы»

Справаздача аб расходах Фондам «Шчорсы і Храптовічы» грашовых сродкаў і аб выкарыстанні маёмасці за 2018 г. (у бел. рублях)

Грашовыя сродкі, атрыманыя ў справаздачным перыядзе		Мэты расходу	
Крыніца	Сума	Выдаткі	Каму і за што пералічаная
Рэшта сродкаў на рахунках па стане на 01.01.2018 г.	5121,69		
Добраахвотная (спонсарская) дапамога	8076,09	5000,00	Навукова-праектны цэнтр «Рэстабіліс» – распрацоўка праекта зонаў аховы ансамбля ў г. Шчорсы
		142,56	УП «БелТТП» – ацэнка нематэрыяльнага актыву
		500,00	Выдаткі на арганізацыю мерапрыемстваў: транспартаванне валанцёраў
		541,74	Набыццё ТМК для правядзення валанцёрскіх трэнінгаў
		2342,40	ТАА «Белтехмедиа» – набыццё кінаабсталявання
		1680,00	РУП «ЦНІКІВР» – даследаванні з мэтай вызначэння магчымых прычынаў падтаплення тэрыторыі ансамбля
		366,27	Выдаткі на адміністрацыйна-гаспадарчыя патрэбы Фонду
		1759,01	Аплата працы супрацоўнікаў
		790,28	Адлічэнні на сацыяльныя патрэбы, падаткі і абавязковае страхаванне
Усяго за год	8 076,09	13 122,26	
Рэшта сродкаў на 01.01.2019 г.	75,52		
Нематэрыяльныя актывы у выглядзе інтэрнэт-сайта Фонду		3 600,00	

На тым тыдні...

✓ **9 лютага ў в. Маркавічы Гомельскага раёна ладзіліся традыцыйныя вясоркі «Маркаўская вочарадзь».** Тых, хто завітаў на вясоркі, чакаў майстар-клас ад носьбітаў традыцыі па збіванні масла. Масла трэба было збіваць з глустай смятаны – яе перакладвалі ў маслабойку, закрывалі накрывкай з дзіркі для таўкача і збівалі пятам некалькіх гадзінаў. Аднаму чалавеку гэта было рабіць цяжка, таму збівалі масла ўсе ўдзельнікі па чарзе – ад соль і назва вясорак. Акрамя таго, гасцей чакалі танцы пад жывую музыку, вясчэра з традыцыйнымі стравамі в. Маркавічы ды інш.

✓ **14 лютага ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Сакральная культура Касцёла Беларусі».**

Сёння каталіцтва з'яўляецца другой па колькасці вернікаў канфесіяй у Беларусі. Каталіцкі касцёл цягам многіх стагоддзяў быў неад'емнай часткай магістральнага развіцця культуры на беларускіх землях і за некалькі стагоддзяў сваёй дзейнасці глабальна паўплываў на эвалюцыю мастацкіх і музычных традыцыяў, адукацыйных працэсаў, кнігадрукавання. Прадметы для выстаўкі ласкава прадстаўлены шэрагам устаноў Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі і Гродзенскай дыяцэзіі: касцёлам Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі в. Будслаў Мядзельскага раёна, касцёлам Св. Юзафа в. Рубяжэвічы Стаўбоўскага раёна, Кангрэгацый сьцёр Найсвяцейшай Сям'і з Назарэта і касцёлам Перамянення Пана ў Нава-

грудку, касцёлам Св. Варвары в. Замосце і касцёлам Нараджэння Святога Яна Хрысціцеля в. Вынішчы Слускага раёна, касцёлам Святой Тройцы (Святога Рохы) на Залатой Горцы ў Мінску. Знакавае месца на выстаўцы займаюць артэфакты з прыватнай калекцыі Ігара Сурмачэўскага, які пятам многіх гадоў збірае і рэстаўруе прадметы, звязаныя ў тым ліку і з рэлігійнай тэматыкай. Сярод іншых – карта кляштару французскага (1753 г.), грамата Жыгімонта Вазы на будаўніцтва царквы Святога Духа пры базільянскім кляштары (1613 г.), слупкі пояс, іконы, прыклады беларускага драўлянага дойлідства ды шмат іншага.

✓ **14 лютага ў Музеі гісторыі беларускага кіно, філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, пачала працаваць Міжнародная выстаўка фатаграфіі «Нюансы» ў рамках праекта «Гульня ў класіку».**

На выстаўцы прадстаўлены адзін з класічных жанраў выяўленчага мастацтва – жанр ню. Аўтары прапаноўваюць наведнікам разнастайныя, часам дыяметральна супрацьлеглыя погляды на гэты жанр у сучаснай фатаграфіі. Усе яны створаныя пінхол-фотаапаратам – класічнай аналагавай камерай, у якой замест аб'ектыва выкарыстоўваецца маленькая адтуліна, прабітая тонкай іголкай у металічнай пласціне. У выніку мы атрымліваем непаўторны фатаграфічны малюнак, які па праве можна назваць святлапісам.

На выстаўцы прадстаўлена каля ста працаў, які адзіночных, так і аб'яднаных у серыі, выкананых вядомымі фатаграфамі з Беларусі, Літвы, Вялікабрытаніі, Аргенціны, Італіі, Турцыі, Венгрыі, Польшчы, Украіны і Расіі.

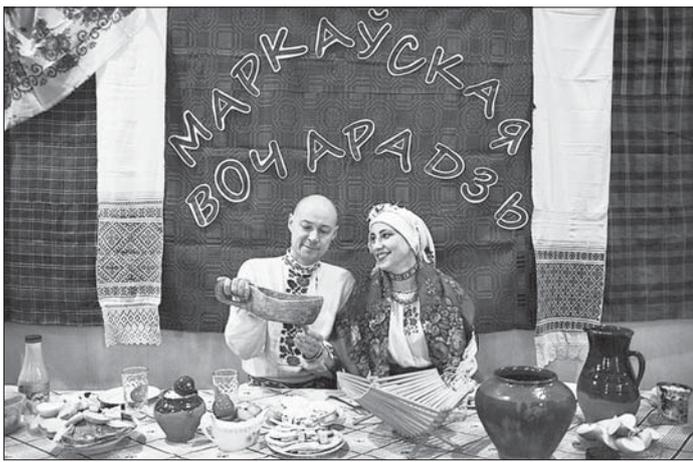
✓ **16 лютага Веткаўскі музей стараабрадніцтва і беларускіх традыцыяў**

імя Ф.Р. Шклярава і «Братэрства Босых Борнікаў» запрасілі ахвочых на **выраб грамічнай свечкі.** Наведнікаў музея чакаў прагляд і абмеркаванне фільма «Брацкая свеча» (аўтар сцэнарыя Вольга Лабачэўская), сустрэча з борнікамі ды пчалярамі і гісторыі з жыцця найбліжэйшых сяброў пчолаў, выраб брацкай свечы і персанальных вясковых свечак, Стрэчанскія спевы ды іншае.

✓ **18 лютага ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» ў Мінску адкрылася выстаўка жывапісу «Арт-Жодзіно».** Экспазіцыя ўключае працы амаль трох дзясяткаў майстроў, якіх аб'ядноўвае месца, дзе яны жывуць і ствараюць, – горад Жодзіна. На станаўленне згаданай мастацкай супольнасці асабліва паўплывалі Анатоль Шыбікін і Аляксандр Казарэз, якія з 1970-х гг. працавалі ў студыі ў Жодзіне і творчасць якіх прынята лічыць базай для з'яўлення і развіцця жодзінскай мастацкай школы.

✓ **21 лютага ў Доме-музеі I з'езда РСДРП, філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, адкрылася навукова-папулярная інтэрактыўная выстаўка «Таямнічы свет пад мікраскопам».**

Выставачная зала музея ператварылася ў сапраўдную біялабараторыю, дзе наведнікі могуць зазірнуць у невядомае жыццё паўсядзённых рэчаў і дзякуючы трыццаці сучасным мікраскопам навучыцца ўспрымаць свет вакол сябе зусім інакш. Выстаўка дапамагае акунцуца ў гісторыю натуралістыкі, бо першаму мікраскопу, які вынайшаў Галілеа Галілей, сёлета спаўняецца 410 гадоў. А вядомы беларускі біяфізік, лекар і даследчык Якуб Наркевіч-Едка роўна 150 гадоў таму адкрыў для сябе невідомы свет навукі.

Краязнаўчыя будні бібліятэк Акцябршчыны

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 1)

Цікавая форма працы – сустрэчы з творчымі людзьмі. Раённая бібліятэка арганізавала вечар-сустрэчу з мясцовым паэтам Сяргеем Баравым «Душы і сэрца натхненне».

Летась у г.п. Акцябрскі праходзіў X Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіна», у якім бібліятэкары бралі актыўны ўдзел. Ладзіліся сустрэчы з музыкамі, майстрамі дэкаратыўна-ўжыткавай творчасці, народнымі спевачкамі, збіраліся падрабязныя звесткі пра лёс землякоў, іх творчасць, заняткі. Сабра-

ны матэрыял стаў асноваю падрыхтаваных бібліятэкарамі даследчых працаў і публікацыяў у раённай газеце «Чырвоны Кастрычнік», што выходзілі пад рубрыкай «Насустрэч «Берагіні» ў рамках сумеснага з рэдакцыяй раёнкі праекта «Зямля, якой ты часцінка». Прыемна, што гэтыя публікацыі з цікавасцю і ўдзячнасцю былі ўспрыняты чытачамі.

У рамках фестывалю ладзілася навукова-практычная канферэнцыя «Традыцыйная культура і дзеці: праблемы этнавыхавання». Бібліятэкары Т. Савельева (Расветаўская СБ), Н. Гламбоцкая (Парэцкая СБ),

У гасцях у носьбіткі традыцыйнай культуры Серафімы Ануфрыеўны Асітровай, в. Лаўстэжкі

Р. Вайцяхоўская (Лаўстэжцкая СБ), бібліяграф раённай бібліятэкі А. Чуева і аўтар гэтых радкоў падрыхтавалі даследчыя працы і выступілі на канферэнцыі, асвятліўшы

пытанні этнапедагагікі і ролі народнай культуры ў дзейнасці ўстановаў адукацыі і культуры. Навуковыя працы сталі асновай аднайменнага зборніка.

У Акцябрскім цэнтры гісторыі і культуры раённай бібліятэка арганізавала прэзентацыю кніг «Народная проза Акцябршчыны» і «Берагіна паэтычная» з удзелам укладальнікаў – навуковага супрацоўніка сектара этналінгвістыкі і фальклору НАН Беларусі А. Боганевай і галоўнага рэдактара раённай газеты «Чырвоны Кастрычнік» А. Старыновіч. Ад выступоў гучалі народныя казкі, прысвечаныя «Берагіні» аўтарскія вершы. На мерапрыемстве прысутнічалі навуковыя эксперты фестывалю, носьбіты традыцыйнай культуры, супрацоўнікі бібліятэчных і клубных устаноў раёна, аматары народнай творчасці.

Анодзіла Вярбіч,
метадыст Цэнтра культуры
і вольнага часу Акцябрскага раёна

Перадзелы настаўніцкай долі

Вацлаў Пятровіч Буткевіч прыехаў у Круговіцкую гміну з адвартнага (калі кіравацца маршрутам У. Шкробава) боку. Нарадзіўся будучы настаўнік у 1902 г. у мястэчку Суваці (цяпер – у Польшчы пры мяжы з Літвой). Ужо ў адраджанай польскай дзяржаве В. Буткевіч атрымаў сярэдняю педагогічную адукацыю. Невядома, калі ён быў накіраваны на «красы». Дапускаем, што яшчэ ў 1920-х гг. Чаму? У вёсцы Вялікія Чучавічы жыў яго бацька Пётр Паўлавіч. Ён пазначаны, паводле савецкай інтэрпрэтацыі, як селянін-аднаасобнік. Верагодна, ён быў узнагароджаны польскай дзяржавай зямлёю на «красах» за нейкія заслугі. Таму, відавочна, паляк працаваў у школе ўстаінава, дзе, адпаведна, выкладаў адзін педагог.

Звычайна такія заслугі, як пераездаўскі настаўнік, выконвалі місію паланізацыі. Гэтую ролю можна супаставіць з той, што граў У. Шкробаў, толькі апошні павінен быў саветызаваць маладое пакаленне. Але па форме задачы В. Буткевіча і У. Шкробава мелі падабенства. Тоеснымі сталі і лёсы.

Наўрад ці В. Буткевіч адчуваў сімпатыю да саветаў. Але куды ён, вясковы настаўнік, мог падзецца ад іх увосень 1939 г.? Яго радзіма пры падзеле Польскай Рэспублікі адышла Рэйху. Заставалася працаваць на ранейшай пасадзе і маліцца. Можна толькі здагадавацца, як ішоў працэс перавакваліфікацыі В. Буткевіча ў савецкага педагога. Пры ім школа з польскамоўнай ператварылася ў беларускамоўную. Прынамсі, намінальна. У гэтай іпастасі

Рэпрэсаваныя настаўнікі Ганцавіцкага раёна

В. Буткевіч правёў першы навукавы год.

Савецкім, аднак, так і не стаў. А магчыма, і сама ўлада вырашыла, што такі чалавек у носьбіта іх ідэяў не здолее ператварыцца. Па ўсіх параметрах ён уяўляўся «сацыяльна небяспечным элементам». 19 ліпеня 1940 г. В. Буткевіча арыштавалі.

Наўрад ці арышт быў нечаканым, у тым ліку для самога настаўніка. Рэч у тым, што яшчэ раней, 10 лістапада 1939 г., быў арыштаваны згаданы вышэй бацька В. Буткевіча. Абвінавачванні ў антысавецкай агітацыі не выглядае ў дадзеным выпадку дзіўным. Паводле прысуду ад 29 чэрвеня 1940 г. старэйшы Буткевіч атрымаў 8 гадоў папраўча-працоўных лагераў. Адбываў іх у Карагандзінскім лагеры НКВС Казахскай ССР.

У святле і біяграфіі В. Буткевіча, і зняволення яго бацькі не выключана, што настаўніка маглі (нават павінны былі) зняволіць раней. Але ў такім выпадку перастала б працаваць школа. Таму арышт па завяршэнні навуцальнага года выглядае ў пэўным сэнсе прадуманым з боку органаў.

Разам з тым адтэрмінаваць зняволення В. Буткевіча да канца лета маглі б змяніць яго лёс. Пасля паражэння Францыі ў чэрвені 1940 г. кіраўніцтва СССР змяняе палітыку стасоўна польскага народа ў цэлым і палякаў у прыватнасці. Змяняе ў бок змякчэння. Прычына – знікненне надзеі на дапамогу, якую чакалі ад Францыі. Цяпер саюзнікам можа стаць Савецкі Саюз. Але ўсё гэта адбылося

толькі напрыканцы лета. Можна сказаць, што пераездаўскаму настаўніку-паляку не пашанцавала. Яму прад'явілі абвінавачванне – «член контррэвалюцыйнай арганізацыі». Трэба сказаць, што антысавецкае падполле ў Заходняй Беларусі сапраўды ўзнікла яшчэ ўвосень 1939 г. Сваю дзейнасць «Саюз актыўнай барацьбы» распаўсюдзіў і на Ганцавіцкі раён. Улетку 1940 г. ён ужо знаходзіўся пад каўнаком у НКВС. Прысуд вынеслі 22 сакавіка 1941 г.: далі, як і бацьку, 8 гадоў. Далей звыклы шлях: этапаванне, як тады казалі, да «белых мядзведзёў». В. Буткевіч адбываў зняволенне ва Ухта-Іжэмскім лагеры НКВС у Комі АССР.

Праз некалькі месяцаў Германія напала на Савецкі Саюз, які вымушаны быў шукаць падтрымкі ў свеце, у тым ліку і наладжваць стасункі з палякамі. У сувязі з гэтым 12 жніўня 1941 г. колішнія грамадзяне Польскай Рэспублікі атрымалі амністыю. Ёю скарыстаўся і В. Буткевіч, ён быў вызвалены 15 кастрычніка 1941 г. Дарэчы, пад амністыю і вызваленне патрапіў і старэйшы Буткевіч.

Далей сляды чалавека губляюцца. Традыцыйным у тых выпадках шляхам была эвакуацыя на тэрыторыю, падкантрольную саюзнікам (напрыклад, у Іран), і асяданне пасля заканчэння вайны на сталае месца жыхарства на Захадзе ці – на што рашалася больш смельца – вяртанне ў Польшчу, якая тым часам трапіла ў савецкую зону ўплыву.

Кропка ў справе В. Буткевіча была застаўленая значна пазней. 9 чэрвеня 1989 г. ён быў рэабілітаваны.

Беларусаў-«заходнікаў» таксама не шкадавалі

Яшчэ адной ахвяраю савецкіх рэпрэсіяў сярод настаўніцтва Заходняй Беларусі стаў яе ўраджэнец Яўген Уладзіміравіч Захарчанка. Ён працаваў у Агароўскай школе, але сам паходзіў з мястэчка Палонка Навагрудскага павета Мінскай губерні.

Нарадзіўся будучы настаўнік у 1910 г., прычым не ў сям'і сялянаў, як многія яго калегі. Бацька быў службоўцам, нейкім дробным чыноўнікам. Я. Захарчанка не паспеў павучыцца ў расійскай школе – у 1914 г. пачалася Першая сусветная вайна, якая праз год прыйшла на беларускія землі. Пад нямецкай акупацыяй апынуўся і родны кут Я. Захарчанкі. Тады многія ўцякалі ў глыб Расійскай імперыі. Ці была такая старонка ў сям'і Захарчанкаў, невядома. Магчыма, і не. Ва ўсялякім разе, іх нашчадак вучыўся ў школе і на педагога ў рамках польскай сістэмы асветы. Відавочна, ён атрымаў сярэдняю педагогічную адукацыю.

У Агарэвічы на працу па спецыяльнасці Я. Захарчанка хутчэй за ўсё трапіў па накіраванні польскай улады. Да 30-гадовага ўзросту ён абзавёўся сям'ёю, з'явілася дзіця. Што ён мог нарабіць антысавецкага ці то да прыходу бальшавікоў, ці то пад час іх асталявання, са зкупой інфармацыі янасна. Звычайна пераход школы з польскай на беларускую ў выпадках з настаўнікамі-«заходнікамі» адбываўся з меншымі цяжкасцямі. У гэтым сэнсе Агароўскай школе пашанцавала: у адрозненне ад многіх іншых,

дзе павесілі шыльды беларускіх устаноў, але выкладальнік хто як умеў, школа Я. Захарчанкі мела ўсе шансы быць сапраўды беларускай.

Аднак і гэтага настаўніка спасцігла доля арыштанта. Прычым зноў-такі пасля заканчэння навуцальнага года – 10 ліпеня 1940 г. Як бачым, здарылася гэта прыблізна ў той час, што і арышт В. Буткевіча. Гэта становіцца яшчэ адным пацярджэннем пэўнай прадуманасці і вырацаванай сістэмы ў арыштах настаўніцтва.

У віну ставіўся «нелегальны пераход дзяржаўнай мяжы». Праўда, не высветлена, калі ён адбыўся: да 17 верасня 1939 г. ці пасля. Як ні дзіўна, далучэнне Заходняй Беларусі да БССР не азначала ліквідацыі старой савецка-польскай мяжы. За яе пераасцяжэнне таксама чакала жорсткае пакаранне.

У дадзеным выпадку 25 лістапада 1940 г. настаўнік быў прасуджаны да 5 гадоў працоўна-папраўчых лагераў. Скараціць тэрмін дапамагла, як і ў іншых падобных выпадках, германская агрэсія супраць СССР. Па амністыі, 31 жніўня 1941 г., ідэнтыфікаваўшыся як польскі грамадзянін, Я. Захарчанка выйшаў на волю. Фігура яго не была прыкметнай. Таму і слядоў ён для нас больш не пакінуў. Гіпатэтычна яго, як і тысячы такіх самых савецкіх арыштантаў-«заходнікаў», чакала іранская зямля і далейшае жыццё ў Польшчы ці на Захадзе.

Адзін раз пра Я. Захарчанку ўсё-такі ўспомнілі: 9 чэрвеня 1993 г. яго рэабілітавалі. Праўда, зрабіла гэта ўжо не савецкая ўлада, а суверэнная Беларусь. Аднак наўрад ці колішні вязень пра гэта даведаўся, нават калі і быў яшчэ жывы. Зрэшты, ці патрэбнае было яму такое «шчасце» – напамін пра зглумлены час? Пытанне рытарычнае.

Анатоль ТРАФІМЧЫК

праекта наркама асветы Беларусі за аснову бралася агульнаадукацыйная сямігадовая школа, што падзялялася на два канцэнтры. Першы канцэнтр складалі першыя чатыры гады навучання і другі – тры гады навучання. Згодна з планам наркама асветы меркавалася ўвядзенне ўсеагульнага абавязковага навучання на аснове першага канцэнтра сямігадовай школы да 1928 г. У гарадах навучанне вялося ў аб'ёме поўнай сямігадовай школы. Для падрыхтоўкі спецыялістаў сярэдняга звяна сістэмай прадулгджвалася адкрыццё прафесійных школ і тэхнікумаў з трох- або чатырохгадовым курсам навучання. Прафесійныя школы і тэхнікумы ішлі пасля агульнаадукацыйнай сямігадовай школы і завяршалі курс сярэдняй адукацыі. Наступным этапам былі вышэйшыя навучальныя ўстановы – універсітэт і вышэйшы спецыяльны інстытуты. Да сістэмы народнай адукацыі была дастасаваная і сістэма вясёрных школ для дарослых. У 1930 г. гэтая сістэма была пахаваная пасля арышту яе аўтара.

Рознабаковая культурная праца, што ў пэўнай ступені насіла толькі форму нацыянальную, а паводле зместу была ў значнай ступені на неабходнасці камуністычнай, тым не менш дала магутны штуршок далучэнню да працы вялікай колькасці людзей, асабліва моладзі. Моладзь была захопленая ідэяй адраджэння культуры свайго народа. Значна вырасла колькасць паэтаў,

Тухачэўскі, чаго нельга сказаць пра камандзіра коннага корпуса каўказца Гаю. Пад час выступлення ён перова хадзіў і крычаў: «Мы яшчэ напоім конай у Вісла!».

Сесія ўжывалая савецкую нацыянальную палітыку. Толькі пры канцы 1926 г., пасля настойлівых хадайніцтваў перад Крамлём (тады яшчэ было не страшна хадайнічаць), паставілі пытанне і пра далучэнне Гомельскай губерні да БССР. Аднак супраць далучэння вельмі востра выступаў сам старшыня

На пачатак 1928 г. народны камісар асветы БССР Антон Баліцкі распрацаваў сістэму народнай адукацыі, прыстасаваную да ўмоваў Беларусі

Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта РСФСР М. Калінін. Кремль вымушаны быў звярнуцца да своеасаблівага плэбіцыту, каб абвергнуць дамаганні беларусаў. Арганізавалі спецыяльную камісію на чале з латышом Петэрсам, якая павінна была на месцы вызначыць, на якой мове гаворыць насельніцтва Гомельскай губерні. Разлічвалі, што беларусы заблылі сваю мову і канчаткова зрусіфікаваліся. Навуковыя даследаванні пра этнаграфічную прыналежнасць насельніцтва не патрабавалася.

Сымон КАНДЫБОВІЧ

Станоўчы досвед і памылкі беларусізацыі 1920-х гг.

(Заканчэнне. Пачатак у № 6)

Для вядзення навуковай працы і аб'яднання дзеячаў навукі і культуры ў Менску быў арганізаваны Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт). Інстытутам кіраваў прафесар Усевалад Ігнатоўскі. За параўнальна кароткі тэрмін гэты інстытут падрыхтаваў усе ўмовы для арганізацыі Акадэміі навук. У 1928 г. Інбелкульт быў урачыста перайменаваны ў Беларускаю Акадэмію навук. На гэты час у Акадэміі навук з'явіліся першыя аспіранты з першых выпускаў універсітэта. Прафесар Ігнатоўскі пакінуў Наркамасветы і стаў прэзідэнтам Акадэміі навук.

Апрача ўніверсітэта ў Беларусі функцыянаваў вышэйшы сельскагаспадарчы інстытут. Спачатку ён знаходзіўся ў Менску, потым быў перайменаваны ў сельскагаспадарчую акадэмію і пераведзены ў горад Горы-Горкі Аршанскай акругі, дзе мелася зямля для практычных заняткаў і адпаведных лабараторыі.

Перад беларускімі нацыянальнымі коламі паўсталі новыя задачы. Неабходна было новую тэрыторыю з беларускім насельніцтвам як мага хутчэй далучыць да агульнай сістэмы працы

На пачатак 1928 г. народны камісар асветы БССР Антон Баліцкі распрацаваў сістэму народнай адукацыі, прыстасаваную да ўмоваў Беларусі. Праект гэтай сістэмы ў нечым адрозніваўся ад сістэмы народнай адукацыі ў РСФСР. Там за аснову бралася агульнаадукацыйная сярэдняя школа з дзесяцігадовым курсам навучання. Паводле

празаікаў, крытыкаў, навукоўцаў па гісторыі і геаграфіі, па даследаванні прыродных багаццяў, па вывучэнні разнастайных праблемаў у Беларусі. Беларуска Акадэмія навук, універсітэт, сельскагаспадарчая акадэмія выклікалі і падтрымлівалі смелую ініцыятыву маладых у літаратуры, мастацтве і ў даследчай працы. Дзяржаўнае выдвецтва Беларусі не адмаўляла ў друкаванні працаў маладых паэтаў і вучоных, якія падавалі надзеі. Уважлівае стаўленне да маладых кадраў з боку нацыянальных дзеячаў натхняла моладзь на працу і адцягвала яе ўвагу ад даволі складаных побытавых умоваў.

У Менску выходзілі газеты «Звязда» і «Савецкая Беларусь». «Звязда» лічылася партыйным органам, «Савецкая Беларусь» – органам савецкай улады. У акруговых гарадах выдаваліся яшчэ і акруговыя газеты, а пазней сваю газету меў кожны раён. Самай уплывовай лічылася «Звязда».

Толькі на пачатак 1927 г. завяршылася «збіранне» беларускіх земляў і далучэнне іх да БССР. Як вядома, БССР была арганізаваная з пяці павеятаў. Большая частка этнаграфічнай тэрыторыі Беларусі засталася ў складзе РСФСР. Перад Крамлём некалькі разоў ставілася пытанне пра далучэнне да БССР земляў з аднароднымі насельніцтвам і эканомікай. Аднак Масква вельмі неахвотна ішла на сустрэчу хадайніцтвам беларускіх дзеячаў. Толькі ў 1924 г. гэтае пытанне часткова вырашылася далучэннем часткі Віцебскай і Магілёўскай губерняў. З нагоды далучэння гэтых тэрыторыяў у Менску была скліканая Надзвычайная сесія Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта з удзелам запрошаных сялянцаў і рабочых. На сесіі прысутнічаў старшыня Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта РСФСР Міхаіл Калінін, а таксама выдатныя дзеячы Камінтэрна палкі Фелікс Кон і Тамаш Домбаль. На сесіі прысутнічаў і стрыманы, карэктны

Камісія аб'ехала значную тэрыторыю Гомельскай губерні. Карысталася яна такім метадам: члены камісіі, прыходзячы ў які-небудзь населены пункт, пад час сустрэчы з жыхарамі пачыналі неафіцыйную размову, якую стэнаграфавалі. Аналіз стэнаграфічных запісаў не пацвердзіў разліку на недалучэнне Гомельскай губерні да БССР. Спраўднымі прычынамі нежаданна далучыць губерню былі прычыны эканамічныя. Гомельская губерня – вельмі багатая на разнастайную сыравіну, асабліва на высаякакасны лес, што размяшчаўся на зручных для транспартавання месцах. Губерня перасякалася чыгуначнымі і воднымі шляхамі. Тут знаходзілася добра абсталяваная запалкавая прамысловасць, найбуйнейшая на той час у СССР папярова фабрыка ў Добрушы. Напэўна, не планавалася ўмацаван-

не эканомікі БССР і аслабленне яе ў РСФСР. Гэта пацвярджаецца і тым, што такія прамысловыя пункты за 20 – 30 км ад Гомеля, як Злынка, Новазыбкаў, Клічын, Старадуб, не былі перададзены БССР толькі таму, што там знаходзілася некалькі запалкавых фабрык і мануфактурная прамысловасць. Сам факт далучэння прайшоў непрыкметна для шырокай грамадскасці. Гомельская губерня была далучаная да БССР без звычайнай пышнасці. Перад беларускімі нацыянальнымі коламі паўсталі новыя задачы. Неабходна было новую тэрыторыю з беларускім насельніцтвам як мага хутчэй далучыць да агульнай сістэмы працы, і гэты пераходны працэс трэба было правесці вельмі аспярожна.

Пастановай Урада на тэрыторыі БССР была прызнаная роўнасць чатырох дзяржаўных моваў: беларускай, рускай, ідыш і польскай. Практычна шырока ўжывалася толькі беларуская мова, а ў кантактаванні з устаномай СССР выкарыстоўвалася руская. Ідыш і польскай мовай карысталіся ў нацыянальных школах, дзіцячых дамах, тэатрах, бібліятэках і г.д. Дакладнае выкананне роўнасці чатырох моваў часам прыводзіла да абсурду. У 1928 г. у Рэчыцы на агульнагарадской настаўніцкай канферэнцыі абмяркоўваўся праект сістэмы народнай адукацыі Беларусі. Уздзельніца канферэнцыі – загадчыца жўрэйскай школы – выступіла з заўвагамі на ідыш. Напэўна, на рускай мове яна выступаць не захацела, беларускай не валодала, а магчыма, з нацыянальных памкненняў выкарысталася права роўнасці моваў. Спатрэбіўся перакладчык. Настаўнік беларускай школы Махнач, у мінулым вядомы сваімі ліберальнымі перакананнямі і ўчынкамі, аднак не спрактыкаваны ў нечаканых паваротах савецкай палітыкі, карэктна прапанаваў выступаючам гаварыць на «агульнаразумелай рускай мове». За гэтую, здавалася б, бяскрыўдную прапанову Махнача абвінавацілі ў расійскім вялікадзяржаўным шавінізме, апазу знялі з працы, выключылі з прафесійнага саюза, а таксама пазбавілі пенсіі за сорок пяць гадоў працы настаўнікам у школе. Так няўдала быў абраны аб'ект, на якім савецкі рэжым паказаў, як строга і няўмольна караюцца парушальнікі сталінскай нацыянальнай палітыкі.

Беларусізацыя закранула і Чырвоную Армію. 2-я дывізія ў Менску і 33-я ў Магілёве прыблізна ў 1927 г. былі перайменаваны ў Беларуска тэрытарыяльныя дывізіі. Гэтыя дзве дывізіі камплектаваліся выключна беларусамі, меркавалася ў самы кароткі тэрмін каманду і навучанне перавесці на беларускую мову. Для падрыхтоўкі афіцэрскага складу палова навучэнцаў у Менскай афіцэрскай школе таксама камплектавалася выключна беларусамі, і ўсё навучанне адбывалася па-беларуску. У афіцэрску школу падабралі спецыяльны штат беларусазнаўцаў, якім кіраваў вопытны мовазнаўца Бараноўскі. Былі перакладзеныя на беларускую мову ўсе вайсковыя статуты Чырвонай Арміі. Беларускацыя гэтых дзвюх дывізіяў была раптоўна спыненая пасля 1930 г. Беларусказнаўцаў з афіцэрскай вайсковой школы звольнілі, а значную частку іх на чале з кіраўніком павзней і арыштвалі. Да 1932 г. не засталася і знаку беларускацыі дзвюх тэрытарыяльных дывізіяў. Раскватараваная дывізія ў Менску была перайменаваная з тэрытарыяльнай у вопытную кадравую дывізію. Беларускацыю часцей Чырвонай Арміі прызналі варажой дыверсійнай працай.

Для ўмацавання савецкага апарату адзін час прапаноўваўся лозунг аб правядзенні ў Беларусі «карнізацыі». Сэнс карнізацыі быў у тым, што савецкі апарат павінен укамплектоўвацца мясцовымі кадрамі, незалежна ад нацыянальнасці. Меркавалася, што мясцовыя жыхары краю, ведучы мову, звычкі і побыт беларусаў, будучы бліжэй да народа. Аднак гэтая кампанія не мела шырокага распаўсюджвання, яе паглынулі наступныя, больш шырокія.

Царкоўнае краязнаўства

Айцец Ілья Неўмяржыцкі — выпрабаваны, але не зламаны

Напэўна, мала хто з хрысціянаў не ўсведамляе, у якім неаплачым абавязку знаходзяцца яны перад святарамі, якія калісьці іх хрысцілі. Але ў віры жыцця мы часта забываемся пра гэта, не памятаем ці наогул не ведаем іх імёны, каб з удзячнасцю памянаць у сваіх штодзённых малітвах. Я быў ахрышчаны вясной 1963 г. у царкве Нараджэння Найсвятой Багародзіцы ў вёсцы Буйнавічы Лельчыцкага раёна настаяцелем храма протаіерэем Ільём Іванавічам Неўмяржыцкім (1894 – 1973). Сёлта спяўняецца 125 гадоў з дня яго нараджэння.

Са словаў маёй маці і хроснай я ведаю, што айцец Ілья карыстаўся вялікай павагай у вернікаў, быў жыццядасным чалавекам. Калі мяне хрысцілі, я яму вельмі падабаўся, бо паводзіў сябе пакорліва, не плакаў і не вырываўся з рук (а мне было тады ўжо каля паўгода). І пасля, калі чын быў завершаны, бацюшка яшчэ доўга не выпускаў мяне з рук, насіў па царкоўным двары. Напэўна, па-працоцку прадбачыў, што ўсё сваё жыццё я буду маліцца за спачын яго душы.

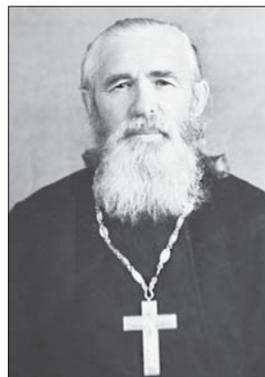
Тут трэба сказаць некалькі словаў наконт таго, чаму мяне хрысцілі менавіта ў Буйнавічах. Справа ў тым, што на 1958 – 1964 гг. прыйшоў пік хрушчоўскай антырэлігійнай кампаніі. Першы сакратар ЦК КПСС Мікіта Хрушчоў абяцаў савецкаму народу паказаць па тэлебачанні «апошняга папа», але гэта не атрымалася. У гады хрушчоўскага ганення на Царкву бліжэйшы да Лельчыцаў, дзе я нарадзіўся, дзейны храм быў у Буйнавічах. У саміх Лельчыцах царкву закрылі яшчэ ў 1930-я гг.

Пасля развалу ў 1991 г. Савецкага Саюза доступ у многія архівы на пэўны час быў адкрыты. Тады я зрабіў спробу даведацца пра айца Ілью больш, чым мне вядома. Але вынік быў мізэрны. Атрымалася толькі высветліць, што ў Буйнавічах ён служыў з перапынкамі: у 1942 – 1943 і 1950 – 1970 гг. З 1944 г. быў настаяцелем Свята-Мікалаеўскага храма ў Петрыкаве. Тады я стаў распытваць тых, хто мог ведаць гэтага святара. Аказалася, што айцец Ілья памёр недзе ў пачатку 1970-х гг., пахаваны на грамадзянскіх могілках у Ельску – а гэта па суседстве з Лельчыцкім раёнам. Далей было прасцей. Пры спрыянні настаяцеля Ельскага Свята-Траецкага храма протаіерэя Георгія Пігала даведаўся, што сярод прыхаджанак гэтага храма ёсць і ўнучка протаіерэя Ільі Неўмяржыцкага Галіна Васільеўна Чыжык. Звязаўшыся з ёю, я і змог даве-

дацца біяграфію айца Ільі, што называецца, у дэталях.

Мне стала вядома, што нарадзіўся будучы святар у 1894 г. ва Украіне, у вёсцы Лучанкі Оўруцкага раёна Жытомірскай вобласці, у веруючай сялянскай сям'і. Дзяцінства яго было цяжкім, бо хлопчык рана асірацеў. А тут яшчэ пачалася чарада войнаў – Першая сусветная, грамадзянская, савецка-польская. У тых гады пазнаёміўся

пацярпелі тых, хто не пакладаючы рук працаваў на сваім падворку ды, акрамя ўсяго, адкрыта спавядаў веру ў Бога. Такімі працавітымі людзьмі і шчырымі вернікамі былі Ілья і Кацярына Неўмяржыцкія і іх родныя. Спачатку арыштавалі, а неўзабаве і расстралялі бацьку Кацярыны, Мацвея Неўмяржыцкага, за тое, што ў яго быў свой млын. Два ягоныя сыны, браты Кацярыны, не чакаючы расправы, збеглі за мяжу, у Францыю. Гэтага ўжо было дастаткова, каб расстраляць і самую Кацярыну. Але яе толькі адправілі ў ссылку на Далёкі Усход, дзе яна прымала ўдзел у будаўніцтве Камсамольска-на-Амуры. У гэты ж час, у 1937 ці 1938 г., арыштавалі і яе мужа Ілью. Яго па этапе адправілі ў процілеглы бок Савецкага Саюза – у Архангельскую вобласць, у адзін з лагераў Котласкай сеткі

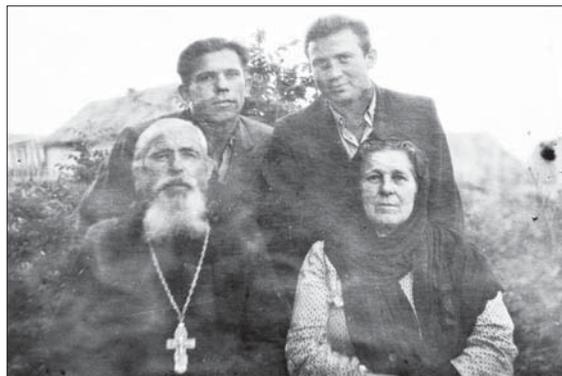

Протаіерэй Ілья Неўмяржыцкі

1942 г. Ілья Іванавіч пасвяцілі ў святары. У лістападзе таго ж года епіскап Бярдзічаўскі Лявонцій (Філіповіч¹), які тады кіраваў Жытомірскай епархіяй Украінскай праваслаўнай аўтаномнай царквы, накіраваў яго на служэнне ў Беларусь, у Буйнавічы. Па прамой ад Лучанак гэта ўсяго каля 35 кіламетраў. Буйнавічы – старадаўняе паселішча, якое згадваецца ў летапісе яшчэ ў 1662 г. Праваслаўны храм тут быў пабудаваны ў 1803 г. на месцы стухлелага ўніяцкага. Пры бальшавіках яго закрылі, але пры немцах зноў адкрылі. У гады ваеннага ліхалецця Буйнавічы падзялілі лёс многіх палескіх вёсак, дапчэнтку спаленых акупантамі. Але, што дзіўна, царква ацалела. Яе спалілі ўжо ў мірны час тамтэйшыя ваяўнічыя атаісты. Здарылася гэта ў ноч на Радаўніцу 1965 г. Вінаватых, вядома, не знайшлі. Вось што ўспамінае Г. Чыжык:

разгалінаванай сістэмы Усеаюзнага ГУЛАГа.

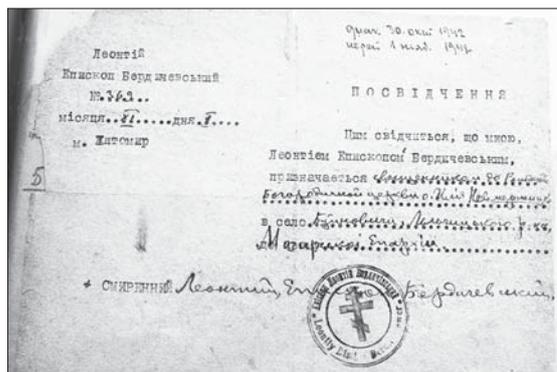
З ласкі Божай Ільі і Кацярыны ўдалося выжыць. Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны яны, хоць і не без прыгодаў, здолелі вырвацца дадому ў Лучанкі. Калі вёску занялі немцы, тут быў адкрыты храм, у якім Ілья стаў служыць дзячком. Яго жонка займалася хатняй гаспадаркай. Увосень

Айцец Ілья з матушкай Кацярынай і сынамі Канстанцінам і Уладзімірам (Буйнавічы, 1960 г.)

Ілья са сваёй будучай жонкай Кацярынай Неўмяржыцкай, цёкай па прозвішчы, аднагодкай і таксама з сялянцаў. Хутар Запясочнае, дзе яна нарадзілася, знаходзіўся за некалькі кіламетраў ад вёскі Лучанкі. Праўда, та была ўжо беларуская зямля, частка тэрыторыі цяперашняга Лельчыцкага раёна. Але тады, у адрозненне ад сённяшняга дня, паміж гэтымі населенымі пунктамі дзяржаўнай мяжы не было. Пабраўшыся шлюбам, жылі маладыя ў Лучанках. Адно за адным нарадзілася ў іх шасцёра дзяцей, трое з якіх памерлі ў раннім узросце. Выжылі толькі дачка Валянціна (маці Г. Чыжык) і сыны Канстанцін і Уладзімір.

Жыццё ішло сваім парадкам, пакуль не наступілі страшныя 1930-я гг. Тады ад уладаў у першую чаргу

Пасведчанне аб прызначэнні а. Ільі Неўмяржыцкага на служэнне ў Буйнавічы (1942 г.)

ны, таму і не згарэў, але ўвесь пачарнеў. Ён лічыўся свайго роду мясцовай святыняй, быў вельмі стары і ўвесь выцалаваны вернікамі. Дзядуля ачысціў яго і не расставіўся з ім да самай свайой смерці, заўсёды вазіў яго з сабой.

Пасля гэтай трагедыі на-бажэнствы ў Буйнавічах сталі здзяйсняцца ў нежылым доме аднаго з прыхаджанам. Але і гэты будынак у 1970 г. спалілі «невядомыя». А перад гэтым улады адкрыта спрабавалі разбурыць ненавісны ім малітоўны дом. Нават тэхніку прыгнані з мясцовай вайскавай часткі. Але вернікі разам са сваім бацюшкам, протаіерэем Ільём Неўмяржыцкім, ляглі на зямлю і не дапусцілі зганбавання святыні.

У тым жа 1970 г. прыход у Буйнавічах быў закрыты «за адсутнасцю храма». (зноў быў адкрыты толькі ў 1992 г.). Пазбавіўшыся магчымасці служыць у Буйнавічах, протаіерэй Ілья ездзіў у іншыя прыходы, хоць для гэтага даводзілася пераадолюваць дзясяткі кіламетраў. А жыў па-ранейшаму ў Буйнавічах, дзе і памёр у сваім доме ў 1973 г. Пахаваны ў Ельску, побач з жонкай Кацярынай, якая адышла да Госпада ў тым злашчасным 1965 г., так і не акрыяўшы ад узрушэння, выкліканага гібельлю храма.

За сваю шматгадовую службу Ілья Іванавіч Неўмяржыцкі неаднаразова атрымліваў узнагароды ад Царквы. Так, на Вялікдзень 1951 г. ён быў адзначаны камілаўкай. На Вялікдзень 1955 г. – наперсным крыжам. На Вялікдзень 1971 г. – крыжам з упрыгожаннямі. А на Вялікдзень 1960 г. – санам протаіерэя (узведзены ў сан 12 сакавіка 1964 г. у мінскім кафедральным саборы тагачасным архіепіскапам Мінскім і Беларуска-Літоўскім (Пятровым).

Г. Чыжык таксама згадвае, што яе дзядуля пастаянна, услых ці пра сябе, тварыў Ісусу малітву: «Госпаді Ісусе Хрысце, Сыне Божы, памілуй мяне, грэшнага». Айцец Ілья ніколі не насіў грамадзянскаго вопратку, заўсёды хадзіў у расе і падрасніку і з крыжам на грудзях. Два разы яго збівалі неведомыя. Але ён нікуды не скардзіўся, усё зносіў з вялікай пакорай.

Бацюшка Ілья шмат чытаў. У яго асабістай бібліятэцы быў вялікі збор духоўнай літаратуры. Не цураўся ён і свецкіх выданняў. Доўгі час выпісваў газету «Известия», якую таксама з цікавасцю чытаў. І сам нешта пісаў, вёў дзёнік. На жаль, гэтыя запісы згубіліся.

У вольны ад пастырскіх клопатаў час айцец Ілья ахвотна займаўся хатняй гаспадаркай: калюў дрывы, апрацоўваў агарод, любіў саджаць дрывы – расла ў яго і яблынка з райскімі яблычкамі, якой ён вельмі ганарыўся. На жаль, сёння ў Буйнавічах ад усяго гэтага ўжо не засталася і следу. Але праз пакаленні ў мясцовых хыхароў захавалася добрая памяць пра оціплага святара, які тут калісьці жыў і служыў.

Мікалай ШУКАНАЎ,
прыхаджанін Жлобінскага
Свята-Траецкага сабора

¹Епіскап Лявонцій, пазней – архіепіскап (да пострыгу ў манаші – Васіль Філіповіч, 1904 – 1971), будучы святаром, у 1930-я гг. перайшоў на нелегальнае становішча. Пры немцах – святар Украінскай праваслаўнай аўтаномнай царквы, якая прызнавала сябе часткаю Маскоўскага Патрыярхата. З 1941 г. – епіскап Бярдзічаўскі, вікарый УПАЦ. У 1944 г. прыняў юрысдыкцыю Рускай праваслаўнай царквы за мяжой. З 1946 г. значальваў праваслаўныя епархіі ў Паўднёвай Амерыцы.

Калекцыянерам, і не толькі

Сябар з Паўднёвага Каўказа

Дыпламатычныя стасункі паміж Рэспублікай Беларусь і Рэспублікай Армения былі ўсталяваныя 11 чэрвеня 1993 года. Белпошта выпусціла ў абарачэнне паштовы блок № 135 «25-годдзе ўсталявання дыпламатычных адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Рэспублікай Армения». Раней у серыі «Сумесны выпуск Беларусі і Армения» выйшлі паштовыя маркі № 876 «Мінск» і № 877 «Ерэван», блок № 98 «20-годдзе ўсталявання дыпламатычных адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Рэспублікай Армения». Праект падрыхтаваны ў супрацоўніцтве з Нацыянальным мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь.

Дызайн стварыла Марына Віткоўская. Блок складаецца з дзвюх марак: № 1275

«Л. Шчамялёў. Зімовыя ружы (1973)» і № 1276 «Ф. Мірзаян. Нацформорт у цёмным пакоі (2013)». Памер марак 40,3 x 40,3 мм, памер блока – 128 x 80 мм. Блок друкаваўся ў Бабруйскай ўзбуйненай тыпаграфіі імя А.Ц. Непагодзіна.

У дзень выпуску паштовых марак у абарачэнне ў аддзяленні паштовай сувязі № 1 г. Мінска адбылося спецгазненне на канверце «Першы дзень» (дызайн канверта і спецштэмпеля М. Віткоўскай).

Дзякуем за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

Рабочы экішэн

З гісторыяй музейнага жыцця

Часта ў музеях ладзяцца квэсты, гэта стала пэўным тэндэрам для ўстаноў культуры і наогул цікавым культурным адпачынкам. Але ці часта вы бачылі, каб удзельнікамі падобнага мерапрыемства былі самі музейныя супрацоўнікі? І ці магчыма, каб іх работа і была пэўным квэстам? Зразумела, што на любой працы будзе сумна, калі не шукаць нешта цікавае. Часам толькі варта ўбачыць нешта не так, як яно ёсць на самой справе, і адрозна становіцца вясёлай рабіць нейкую справу, працаваць і наогул жыць.

Музейная каманда пад кодавай абрэвіятурай «ММ» часцяком прыносіць вітрыны з гаража Коласа для экспанавання фондавых рэчаў і стварэння выстаўкі. Дарэчы, захаваліся тры невялікія памяшканні на сядзібе класіка, два з якіх выкарыстоўваюцца ў гаспадарчых і экспазіцыйных мэтах, прасцей кажучы, як склады для неабходнага абсталявання. Дык вось, каб прынесці вітрыны, трэба спачатку іх пашукаць, а

пасля выбраць адпаведныя. Але не толькі вітрыну трэба знайсці, але і іншыя рэчы кшталту экрану для праектара, рамак ці нават нейкую выстаўку. Гэтыя пошукі якраз і ствараюць рабочы квэст, напрыклад, «Знайсці вітрыну». А пад час квэсту адбываюцца розныя абмеркаванні рабочых момантаў, школьных вездэў, апошніх навінаў і г.д. А таксама здараюцца розныя адкрыцці, прыходзіць натхненне атмасферай сядзібы і прыгажосцю прсыдзібнага пляца, наталенне наветрам Коласава хутара сярод шматлікіх дарог і вышынных будынкаў вялікага горада.

Каманда «ММ», канечне, з поспехам выконвае пастаўленыя задачы. А як іначэй? Бо каб не выконвала і правальвала рабочыя квэсты, то не было б годных музейных мерапрыемстваў, выставак ды іншых падзей у доме Песняра.

*Аляксандр КРЫЖЭВІЧ,
старшы навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага літаратурна-
матэрыяльнага
музея Якуба Коласа*

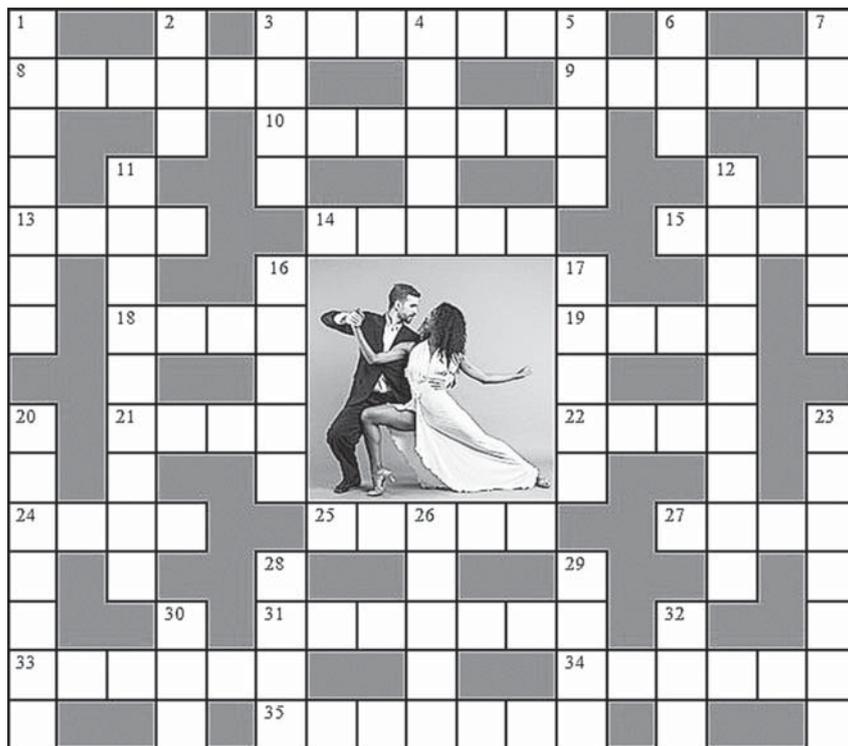
«Мы з табою танцуем танга...»

Уздоўж

3. Лёгка скачоў уверх у балетных танцах. 8. ... Гардэль. Імя выдатнага аргенцінскага спевака і акцёра, «караля танга»; у яго гонар Міжнародны дзень танга адзначаецца ў дзень яго нараджэння – 11 снежня. 9. Раённая газета (разм.). 10. «... цымбалкі, цымбалікі звонкія! // Жывая душа беларускай зямлі». З верша Н. Гілевіча «Беларускія ...». 13. Праграма якога-небудзь дзеяння. 14. «Пах страстці. // Скандалі ..., // Мы з табою танцуем танга». З песні А. Стоцкай «Танга». 15. Жаргон. 18. Шчыпковы музычны інструмент. 19. Танцаваць – не ... араць (прык.). 21. Сістэма блокаў для падымання грузаў на судне. 22. Майстар сваёй справы. 24. «Танга – гэта рытм, нерв, ... характар». Х. Д'Арыенса. 25. Духавы медны музычны інструмент. 27. Ласкавы зварот да каго-небудзь (саст., разм.). 31. «Танга – гэта настальгія, ...». А. Пасенса. 33. Танец – ..., песня – радасць (балкарская прык.). 34. «І вось ... цалуе ціха струны». З верша Г. Бураўкіна «Скрыпка». 35. Невялікая хата.

Упоперак

1. «Аб чымсь светлым, аб чымсь новым // Твая ... грае нам». З верша Янкі Купалы «Аўтарцы ... беларускай». 2. Лясны жаваранак. 3. Доўгія асцюкі на каласках жыта, пшаніцы. 4. Каштоўны камень чырвонага колеру. 5. Партыя для аднаго голасу ў оперы, аперэце. 6. Танец у таго лепей, каму ... падыгрывае (англійская прык.). 7. «Танга – гэта зарыфмаваная ...». Э. Дэльфіна. 11. Італьянскі парны танец у хуткім тэмпе. 12. Краіна ў Паўднёвай Амерыцы, радзіма танга. 16. «А во і сам Юпітэр з Вестай, // Пусціўся, стары хрэн, у пляс, // Як бы ... перад нявестай». З паэмы «Тарас на Парнасе». 17. Шлюз у млыне для прапускання вады. 20. Поўны жыццёвы дастатак. 23. «Полька, ...-трасу-ха, // Не чужая – нашая!» З песні «Полька Беларуская» (сл. Л. Дранько-Майсюка, муз. І. Лучанка). 26. «Пад цымбалы, пад цымбалы // Тут Лявоніха скакала! // А цяпер пад тыя гукі // Скачуць праўнукі і ...». З верша А. Письменкова «Без цымбалаў немагчыма». 28. «Добры ... – гэта сонечнае святло ў доме». У. Тэкерэй.

29. Драматычны твор. 30. Беларуская мужчынскае імя (памынаш-ласк.). 32. «Бацька грае, ... басуе, // Дачка замуж галасуе. // Бацька жыта прадае, // Дачку замуж аддае» (прык.).

Склад
Лявон ЦЕЛЕШ

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 6

Уздоўж: 1. Ванга. 5. Жонка. 8. Госцічак. 10. Вочы. 11. Лагода. 12. Кадка. 15. Афіша. 16. Оптик. 19. Івасі. 21. Мілаша. 23. Хата. 25. Парсючок. 26. Камар. 27. Татка.
Упоперак: 1. Ваявода. 2. Ага! 3. Сцяг. 4. Сала. 6. Охра. 7. Абраз. 9. Шчацінка. 12. Карова. 13. Дастанак. 14. Аладкі. 17. Курачка. 18. Сівак. 20. Сава. 21. Муар. 22. Алюр. 24. Акт.

Вышываная сарочка

Мне сарочку маці крыжам вышыла,
Каб мяне сарочка тая ратавала
Ад чужога вока, ад душэўнай болі,
Каб мой лёс не здаўся саляней за солі.
Заклінала мама словамі і нітай,
Каб была дачушка і ў цяпле, і сытай,
Гора ды нястачы каб прайшлі гародам.
Ставіла заслоны страхам і нягодам
Тоненькім узорам, крыжыкам чырвоным,
Нібы адбівала Госпаду паклоны.
На тканіну роўна ромб да ромба клала
І слязою чыстай следам палівала.
Між шыўкоў нябачна прышывала сэрцам
Тое, што любоўю матчынай завецца.
...Белую сарочку з паясочкам вузкім
Я перамяніла на спадніцу з блузкай.
Вышыты на долю сімвал палатняны
Шмат гадоў сырэе ў шафе прыхаваны.
...Мо таму тамлюся, і так шчасця мала,
Што пасаг матулін я не шанавала.

Валянціна ПРАНКЕВІЧ, г. Чачэрск

Народ сказаў...

– Паважаны Пётр Пятровіч, вам, як нашаму дарогаму, любімаму дырэктару...
– Ведаецце, я ўжо не дырэктар, знялі...
– Дык чаго ж вы пра гэта раней не казалі?

Два будаўнікі пачалі будаваць лазню. Справа дайшла да памоста.

Адзін кажа: «Давай пагаблюем дошкі».

А другі адказвае: «Калі пагаблюем ды яшчэ вады нальоць, тады стане слізка і хто-небудзь паваліцца». «Давай пакладзем не габляваўшы», – кажа другі. Першы адказвае: «Яшчэ хто-небудзь нагу заскабіць».

І зрабілі так: дошкі пагаблявалі, але пакалі габляваным уніз.

Аднойчы сустрэліся Талент і Імя. Паважна пыхкаючы, Імя кажа:

– Прэч з дарогі, хіба ты не бачыш, хто я?

– Ну хто ж ты? – спакойна пытаецца Талент.

– Я – Імя! – з гонарам адказвае яно. – Усе мяне ведаюць. Усе мне даюць дарогу. А воў хто ты – я штосьці цябе не ведаю.

– Я, – усміхнуўся Талент, – якраз тое, чаго табе не хапае.

Начальнік расказвае нейкі анекдот. Усе падначаленыя заходзяцца ад смеху, толькі адзін маўчыць.

Пытаюцца, чаму ён не смяецца. Той адказвае:

– А навошта? Я ўсё роўна заўтра звальняюся.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сбраў Змітро Бяспалы; Мінск, 1970)

– Ох, Парасачка мая!..

– Чаго ж ты!

– Нічога! Кахаю цябе так, што і сам не ведаю...!

– Ну і што?

– Прысягаю, зорачка мая, што кахаю цябе, ой як кахаю...!

– Праўду кажаш?

– Праўду, сонейка маё, праўду, у нядзелю святоў прышлю.

– Бацькі мяне не аддадуць.

– Чаму?

– Казалі, што перш старэйшую сястру аддадуць.

– Няўжо?

– Дапраўды ж казалі!

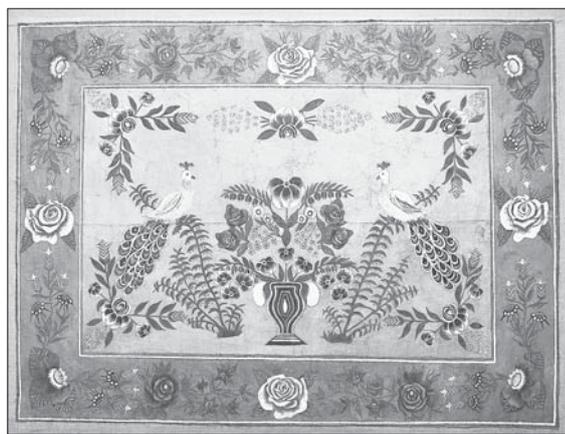
– А пасагу шмат дадуць?

– Ой, шмат! Зямлю, карову, авечку і сто...!

– А ты не ведаеш, ці пайшла б сыстра за мяне?..

Фота: Надзіміра ПУЧЫНСКАГА

На фота Наталі КУПРЭВІЧ: маляваны дыван В. Скіпа «Букет з пайлінамі»

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПІЛА (заканчэнне артыкула) Сучасная цяслярская піла мае шырокае роўнае і пругкае палатно, выраб якога патрабуе спецыяльнай тэхналогіі з выкарыстаннем легіраваных металаў. У шырокі ўжытак увайшла ў 2-й палове XIX ст. Аднак у старых сялянскіх пабудовах, што захаваліся да нашага часу, канцы вуглоў нярэдка апрацаваныя сякерай. У канцы XIX ст. у вытворчай практыцы пачала шырока скарыстоўвацца піла для падоўжнай распілоўкі бярэнаў на дошкі, брусы, дылі. Яна мела доў-

гае асіметрычнага профілю палатно з замацаванымі па канцах ручкамі. Бярвёны ў гэтым выпадку клалі на высокія сталюгі і іх распілоўвалі ўздоўж адначасова 2 – 3 калавекі (звычайна адзін стаяў на бярвенне і 1 – 2 на зямлі пад бярвенном). Да сярэдзіны XX ст. пілаванне дошак нярэдка вылучалася ў самастойны, часта адыходны промысел. У наш час на змену падоўжнай піле

прышла піла-цыркулярка з механічнай цягай. Замест цяслярскай пілы ў асабістых гаспадарках усё часцей ужываюць ланцуговую бенза- альбо электрапілу. Сталярныя пілы – нажоўка, лучковая, прапільная – шырока скарыстоўваюцца ў хатняй гаспадарцы да нашага часу.

ПІЛІПАЎКА – адпаведны час земляробчага календара перад калядамі, 4 – 6-тыднёвы піліпаўскі пост. Палявыя работы былі ўжо завершаныя і галоўную ролю набывала малацьба, нарыхтоўка дроваў, жаночая хатняя праца. У гэты час царква забараняла гульні, забавы, спраўляць вяселлі і г.д. У Піліпаўку доўгімі зімовымі вечарамі рабілі і пралі кудзелю. На вячорках спявалі паставыя песні, для якіх характэрная сур'езная тэматыка, апавядальная ці дыялагічная форма і пераважна мінорны характар напева. Асноўная тэматыка піліпаўскіх песень – хатняя жаночая праца, гаротнае сямейнае жыццё жанчыны-сялянкі, надобразычлівасць з боку сваякоў мужа, нялюбны муж, муж-п'яніца, смутак, туга па родным доме. Нязначнае месца сярэд іх займалі песні жартоўнага зместу, у некаторых гучалі любоўныя матывы. Сустрэкаюцца песні баладнага

зместу. Посная куцця спраўлялася ў канцы Піліпаўкі.

ПІЛІПАЎСКІЯ ВЯЧОРКІ, «папрадухі», «кудзалькі», «вечарушкі» – дзявочыя працоўныя вечары, што пачыналіся з наступленнем перыяду посту перад святамі Божлага нараджэння: Піліпаўскі пост у праваслаўных (28 лістапада – 6 студзеня), Адвэнт у католікаў (пачатак: паміж 27 лістапада і 3 снежня, доўжыцца да 24 снежня).

Неад'емная частка грамадскага жыцця высковай моладзі. Збіраліся дзяўчаты (пачынаючы з 15 – 17-гадовага ўзросту) невялікімі групамі («сваім кругам») у кожнай з сябровак па чарзе. Вячоркам папярэднічалі запрашэнні – увечары на папярэдніх вячорках альбо ў дзень перад вячоркамі. Асноўным жаночым заняткам гэтага перыяду было прадзенне (пралі ў буднія дні за выключэннем пятніцы). Кожная дзівуцьна несла з сабою прасніцу альбо калаўрот. Пралі пад наглядом старэйшай жанчыны ў хаце. Гаспадыня хаты, дзе праходзілі Піліпаўскія вячоркі, гатавала поспую вячэру.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Піла для падоўжнай распілоўкі

Піла лучковая